

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АКЦЕНТУАЦІЇ ХАРАКТЕРУ СПОРТИВНИХ СУДДІВ

А. О. Куруч

Херсонський державний університет

Науковий керівник: д. психол. н., професор Блинова О.Є.

Актуальність. Суддівська діяльність різноманітна багатьма аспектами, які важливі та можуть впливати на хід спортивних змагань високого класу. Усі характерологічні особливості суддів впливають на стиль та результат суддівської діяльності [3]. У сучасному суспільстві спорт посідає особливе місце і робить наше життя багатшим і змістовнішим. Він дає нам здоров'я, радість спілкування, сприяє фізичному і духовному розвитку, вчить співпереживати, допомагає знімати стресові стани, зміцнює нервову систему, приносить позитивні емоції. Численні змагання зі спортивних ігор мають істотне значення в залученні до регулярних занять фізичною культурою і спортом дітей, підлітків і молодих людей. У зв'язку з цим необхідні правильна організація і професійна якість суддівства змагань [1]. Треба звернути увагу також на тих людей, за допомогою яких ця діяльність здійснюється повною мірою. Дуже часто те, що ми вважаємо другорядним, є головним. У цій статті звернено увагу на діяльність спортивних суддів з гандболу, їх вплив на процес змагальної діяльності та порозуміння зі спортсменами і тренерами [1]. Судді є важливими дійовими особами в спорті. Вважається, що вони повинні бути не тільки байдужими реєстраторами ходу гри і порушення правил, але і вихователями гравців. На них часом лежить колосальна відповідальність у визначенні переможця не тільки в окремій зустрічі, але і всієї першості. Від них багато в чому залежить видовищність матчу. Можна, наприклад, нескінченними свистками при будь-якому зіткненні гравців зробити гру з великою моторною щільністю та загубити тактичний аспект гри.

Ця тема була і буде актуальна поки в світі існує спорт. Не дивлячись на те, що мало людей поглиблено звертають увагу на неї, але вона завжди на

поверхні актуальності. Нами досліджено акцентуації особистості, оскільки через виражені риси характеру може змінюватися стиль та характер суддівства. Залежно від рівня виразності виділяють два ступені акцентуації характеру: явну і приховану. Явна акцентуація належить до крайніх варіантів норми, відрізняється постійністю рис певного типу характеру [3]. При прихованій акцентуації риси певного типу характеру виражені слабо або не виявляються зовсім, проте можуть яскраво проявитися під впливом специфічних ситуацій. Акцентуація особистості є домінуючою темою у психологічних особливостях спортивних суддів, тому вона є актуальним предметом нашого дослідження. Як вважає відомий німецький психіатр К. Леонгард, у 20-50% людей деякі риси характеру настільки загострені (акцентуовані), що за певних обставин призводить до однотипних конфліктів і нервових зривів. Акцентуація характеру – перебільшений розвиток окремих властивостей характеру на шкоду іншим, у результаті чого погіршується взаємодія з оточуючими людьми [2].

Результати дослідження. У процесі дослідження було використано «Методику акцентуації характеру та темпераменту особистості» (Г. Шмишека, К. Леонгарда). За цією методикою були дослідженні судді вищих та початкових категорій, різного віку та статі. Вона містить у собі поняття, які суттєво впливають на суддівську діяльність загалом.

Опитувальник включає 88 питань, 10 шкал, які відповідають певним акцентуаціям характеру. За цією методикою досліджено п'ятеро арбітрів різного віку та категорій. Досліджуваними виступають судді першої, другої, Національної та Європейської категорій. У різноманітному спектрі суддівської діяльності ми можемо спостерігати безліч понять, які впливають на її процес і результат. Постає важливе питання, яку роль у спорті несе, таке явище як акцентуація особистості. Треба знати та розуміти, що під цим поняттям криється глибока сутність спортивної психології.

Акцентуації характеру можуть сприяти розвитку психогенних розладів, ситуативно обумовлених патологічних порушень поведінки, неврозів, психозів у процесі діяльності суддів. Однак слід зазначити, що акцентуацію характеру

жодному разі не можна ототожнювати з поняттям психічної патології. Жорсткого кордону між умовно нормальними, «середніми» людьми і акцентованими особистостями не існує.

Виявлення таких особистостей в колективі необхідно для вироблення індивідуального підходу до спортивних ігор, для професійної орієнтації, закріплення за ними певного кола реакцій та наслідків, з якими, через свої психологічні схильності, вони здатні справлятися краще за інших.

Таблиця 1

Рівень акцентуації суддів з гандболу

Досліджуваний/ Типи акцентуації	Альона В. (2 катег.)	Валерія В. (1 катег.)	Руслан Л. (Європ. катег.)	Олена Д. (Європ. катег.)	Вікторія Ж. (Європ. та Міжн. катег. з перервою)
Демонстративний	Ознака акцентуації	Не виражено	Середній тип	Середній тип	Не виражено
Гіпертимний	Середній тип	Середній тип	Ознака Акцентуації	Середній тип	Середній тип
Астено- депресивний	Не виражено	Не виражено	Не виражено	Не виражено	Не виражений
Психастеничний	Середній тип	Середній тип	Середній тип	Середній тип	Середній тип
Шизоїдний	Не виражено	Середній тип	Не виражено	Ознака акцентуації	Не виражений
Сенситивний	Не виражено	Не виражено	Не виражено	Не виражено	Середній тип
Збудливий	Не виражено	Середній тип	Не виражено	Не виражено	Ознака акцентуації
Емоційно- лабільний	Середній тип	Ознака акцентуації	Середній тип	Середній тип	Середній тип
Інфантильно- залежний	Середній тип	Не виражено	Середній тип	Не виражено	Не виражений
Нестійкий	Середній тип	Не виражено	Середній тип	Не виражено	Не виражений

Проаналізувавши результати цієї діагностики, можна зауважити, що астено-депресивний та сенситивний типи не виражені у спортивних суддів. Це говорить про те, що не спостерігається втому після спілкування, дратівливості, схильності до тривожних побоюванням за свою долю, боязкості, сором'язливості, надмірної чутливості. Якщо у комплексі переглядати всі ці складові, то вони зовсім не характерні спортивним суддям, які повинні бути сміливі, стабільні тощо. Тому невираженість цих типів є нормою у спортивній психології. За результатами ми бачимо, що суддя Європейської категорії є стабільним, професійно сконцентрованим, але в той же час ексцентричним та рішучим. У суддів початкових категорій спостерігається демонстративність та гіпертимність, що вказує на нестабільно сформовану суддівську особу та активні старання. У суддів 1 та 2 категорій за узагальненим аналізом добрі показники, які кажуть про правильний напрям до професійної суддівської діяльності. Ця методика розкрила багато характерологічних особливостей особистості. Вона довела, що кожна людина формується з різних психологічних характеристик, які в сукупності можуть формувати особу, як професіонала. Виражена акцентуація говорить не про те, що людина є тільки такою, а й про сукупність деяких типів та формування справжньої особистості.

Висновки. В ході проведеного дослідження, був виявлений зв'язок між акцентуаційними типами в діяльності професійних суддів, що вказав на стабільність та емоційну витривалість суддів Європейської категорії, а також на недосвідченість та перспективність суддів початкових категорій. Перспективним напрямком дослідження є поглиблене діагностування психологічних станів суддівської діяльності за допомогою різноманітних методичних розробок.

Література:

1. Волков И.П. *Практикум спортивной психологии*. СПб.: Питер, 2002. 93 с.
2. Гринь О.Р. *Психологічне забезпечення та супровід підготовки кваліфікованих спортсменів*: навч. посіб. Олімпійська література, 2015. 276 с
3. Ильин Е.П. *Психология спорта*. СПб.:Питер, 2008. 258 с.